

Carl-Gustav Lindén & Lina Laurent

Sannfinländarna styr den finländska politiska debatten

Artikeln behandlar hur hatretoriken normaliserats i den finländska offentliga debatten och det sätt på vilket det populistiska partiet etablerat sitt inflytande över regeringens politik. I den strävan ingår att svartlista forskare, journalister och oppositionspolitiker. Populisterna försöker på detta sätt hantera ett imageproblem som blivit tydligare när partiets riksdagsledamöter inte längre befinner sig i opposition. Bland forskare förstärks en redan etablerad oro för att uttala sig i frågor som berör invandring och integration.

I Finland har gränserna för vad man får och inte får säga offentligt om invandrare prövats upprepade gånger under året som gått. Både forskare och människorättsexperter efterlyser nu en tydligare gränsdragning och att rättsväsendet tar en mer aktiv roll.

Populistpartiet Sannfinländarna fick stora framgångar i 2015 års riksdagsval och sitter nu i regeringen. Partiets invandringsfientliga linje avspeglas i regeringens beslut att lägga ned Finlands röst i frågan om omplaceringar av flyktingar inom EU. Regeringen har även på ett schizofrent sätt hanterat våldsamma hatyttringar som förekommit under hösten och skickade i september ut ett pressmeddelande som lød: ”Finland är ett internationellt, öppet och tolerant land, där de allra flesta godkänner migrationen”.

Carl-Gustav Lindén är universitetslektor i media och journalistik vid Svenska social- och kommunalhögskolan, Helsingfors universitet.

Lina Laurent är frilansjournalist. Hon har bevakat frågor om medier och journalistik bland annat för tidningen Journalisti - Journalisten.

Yttrandefrihetens gränser testas

Samtidigt har partiet internt problem med såväl riksdagsledamöter som europaparlamentariker som testar yttrandefrihetens gränser. Det har gjort att den politiska debatten tagit en märklig vändning. Senast var det partiets talesperson Matti Putkonen som satte samman en svartlista på tretton personer, däribland forskare, journalister och riksdagsledamöter från andra partier. Putkonens avsikt var uppenbarligen att stoppa den offentliga diskussionen om rasistiska och nazistiska inslag i partiet.

Personerna på listan hade offentligt kritiserat en av partiets riksdagsledamöter, Olli Immonen, som samtidigt med fyraårsminnet av Utøya i juli publicerade ett facebookmanifest där han uppmanade till en ”nationalistisk revolution”.

Immonen använde en stil som bär tydliga drag av Anders Breiviks retorik: ”Jag drömmer om en stark och modig nation som betvingar denna mardröm som kallar multikulturalism” och fortsatte ”jag har en stark tro på mina vapenbröder. Vi kommer att strida in i det sista för vårt hemland och en sann finsk nation. Segern kommer att vara vår”.

Då hade Immonen redan låtit sig gruppfoto-
graferas med nynazister.

Professor Kimmo Grönlund vid Åbo Aka-
demi gjorde tolkningen att Immonens krigsed
inte var förenlig med riksdagsledamöters an-
svar enligt grundlagen. Grönlund är en av de
forskare som finns på Putkonens lista.

Partiet valde att lösa det imageproblem som
Immonen skapat med att han, officiellt på eget
beväg, lämnade riksdagsgruppen för två må-
nader. Normaliseringen av hatyttringar pågår
alltså, precis som bland populisterna i de andra
nordiska länderna¹ och det finns ingen orsak
att särskilja Sannfinländarna från en nordisk
familj av högerradikala populistpartier.²

Centralkriminalpolisen ansåg inte att Im-
monens uppdatering uppfyllde kriterierna
för rasism eller uppvigling mot folkgrupp.
Därför ville Putkonen ställa de personer som
kritiserade riksdagsledamoten till svars för att
”uppvigla folket och medierna till hatretorik
som hotar partiet”.

Matti Putkonen har officiellt ingen fram-
trädande roll inom partiet utan är underställd
partisekreteraren. Han har ändå en uppgift
som talesperson i frågor där partiledaren
Timo Soini av olika skäl inte vill uttala sig.
Putkonen är tidigare lobbyist med stark för-
ankring inom det socialdemokratiska partiet
och arbetade länge som metallarbetarnas in-
formationschef, men bytte parti år 2010.

Svartlistade personer

Efter att Putkonen gått ut med den svarta lis-
tan bjöd han in de svartlistade personerna till
partikansliet för diskussion. Vänsterförbun-
dets riksdagsledamot Li Andersson skrev ett
svar som flertalet av de utpekade underteck-
nade. De tackade nej till inbjudan och kriti-
serade partiets ordförande Timo Soini för att
vägra gå in i en öppen debatt. I svaret skrev
de: ”Offentligt framför kritik och motstånd
mot rasistiska uttalanden är inte hatprat eller
upprördhet utan en del av vår politiska kultur.”

Jan Sundberg, professor i statsvetenskap
vid Helsingfors universitet, var en annan av
dem som fanns sitt namn på Sannfinländarnas
lista. Han säger sig ta svartlistningen med ro.

– Jag har fått gratulationer av folk som

själva velat vara med på listan.

Samtidigt påpekar Sundberg att Matti Put-
konen tillhör den politiska eliten och undrar
vad syftet med listan är och hur utfallet gagnar
ett regeringsparti.

– Det finns svarta listor, men de brukar inte
vara offentliga.

Han är dessutom oroad över den debatt-
kultur som denna form av attacker från ett
regeringsparti leder till.

– Det är som att dra korken ur en flaska,
det finns folk av alla de slag ute i samhället.

Däremot har han inte fått någon e-post om
tilltaget och följer heller inte med på sociala
medier så följderna av svartlistningen har han
ingen uppfattning om. Andra forskare är mer
öppet kritiska till Sannfinländarnas agerande.
Två av dem deltog i debattkvällen Uni:Nu i
Helsingfors i september.

Uppsving för rasistisk retorik

Uni:Nu ska inledas om 15 minuter. Platsen är
Helsingfors universitet och i salen förbereder
sig den tekniska personalen på en direktsänd-
ning. Debatten är ett samarbete mellan uni-
versitetet och Hufvudstadsbladet, Finlands
största svenska dagstidning. Temat är hatprat
och yttrandefrihet och forskaren Karin Creutz
som strax ska äntra scenen talar lågmält med
en av arrangörerna.

– Finns det någon som modererar diskus-
sionen på webben och granskar vilka twitter-
meddelanden som kommer upp på skärmen?,
frågar hon och fortsätter: ”Det kan komma
horrorgrejer, speciellt när det varit så mycket
diskussion under den senaste tiden.”

Karin Creutz har forskat i bland annat reto-
rik, medier och islam sedan början av 2000-ta-
let. I sin doktorsavhandling, som snart är klar
att lämnas in, granskar hon framväxten av
anti-islamretorik under 2001-2011.

– Efter den elfte september 2001 utsattes
muslimer världen över för hatbrott och den
offentliga debatten präglades av rasistisk reto-
rik. Då trodde jag att stereotyperna skulle avta
genom bildning och kunskap men jag hade
fel. Under de senaste tio åren har vi tvärtom
sett ett förskräckligt rasistiskt uppsving, säger
Karin Creutz i inledningen av sitt anförande.

Kvällens andra debattör och föreläsare är politices doktor Ov Cristian Norocel. Han har bland annat granskat Sverigedemokraterna och forskat i hur man genom kategoriseringar skapar bilder av sig själv och av de andra. Både Karin Creutz och Cristian Norocel är verksamma vid Ceren, centret för forskning om etniska relationer och nationalism. Centret grundades 1998 och fungerar vid Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

Båda har aktivt deltagit i den offentliga debatten om rasism. De har tillfrågats som experter i frågor som berör inrikespolitik, populism, högerextremism och islamofobi. Att forskare gör det i Finland i dag är inte självklart. År 2013 uppmärksammade tidningen Helsingin Sanomat att det fanns många forskare som inte längre ger intervjuer eller uppträder offentligt på grund av de hot och rädsla för att något ska hända dem eller deras familjer. Både Karin Creutz och Cristian Norocel har fått hatpost och hotats men anser att de som forskare har en viktig roll i den offentliga debatten.

– Vi forskare har ett samhällsligt uppdrag. Man måste kunna förklara vad det är som händer i samhället och vi måste till exempel våga träda fram och säga att det handlar om hatprat och inte om yttrandefrihet då när det gör det, säger Cristian Norocel.

Karin Creutz konstaterar att det behövs en saklig diskussion som grundar sig på fakta. Hon är kritisk mot att rasism och hatretorik ofta förklaras med rädsla och i förlängningen med psykologi.

Visst kan det finnas rädsla i grunden men man kan inte legitimera våldshandlingar med rädsla, säger Karin Creutz.

Slår mot utsatta

Under året som gått har flera debatter kring yttrandefrihet blossat upp på ett liknande sätt i Finland. Att diskussionen i samtliga fall startat från något en sannfinländsk partimedlem eller riksdagsledamot sagt eller gjort handlar enligt Cristian Norocel om att partiet lockat till sig ”arga vita män”.

– Alla uttalanden har gjorts av män som har en säker plats i samhället. De slår neråt

mot personer som är mycket mer utsatta. I grunden handlar det om hur de skapat ett ”vi” som grundar sig på kategoriseringar av det de uppfattar som äkta finskt: det finska språket, heterosexualitet och vita människor.

Cristian Norocel räknar upp tre exempel som påverkat debatten om yttrandefrihet: Den sannfinländska europarlamentarikern Jussi Halla-Aho har testat och passerat gränserna för vad som är yttrandefrihet och vad som är hatprat. Högsta Domstolen dömde år 2012 Halla-Aho för ett blogginlägg om somalier och islam. Texten var hatyttringar och skyddades därför inte av yttrandefriheten, slog HD fast och dömde honom till böter för brott mot trosfriden och hets mot folkgrupp. Han skymfades och kränkte den islamska tron samt skymfades även somalier.

Hans partikamrat, riksdagsledamoten Teuvo Hakkarainen, gick 2011 ut med ett förslag om att ”lesbon, homon och somalier” borde flytta till landskapet Åland. Det tredje exemplet är riksdagsledamotens Olli Immonen facebook-inlägg.

– Hakkarainen har inte behövt stå till svars för sina uttalanden. Han har sagt att han ”bara skojade” men han skojar om allvarliga saker. Om hatprat kan avfärdas som roliga historier bör man fråga sig hur roliga de är för dem som de berör? Immonen har försvarat sig med att han inte var på jobb när han skrev sitt inlägg eller poserade med nynazister. Men man kan inte vara en parlamentariker, som ska försvara ett demokratiskt samhälle, enbart mellan nio och fem på dagen, säger Cristian Norocel.

Vilka lösningar ser ni för att minska hatretoriken?

– Det finns lagstiftning om hets mot folkgrupp och den borde prövas betydligt oftare. Vi måste också utveckla redskap att känna igen allvarliga former av hatretorik. Av princip är jag ovillig att balansera yttrandefrihet och hets mot folkgrupp i samma vågskål eftersom det handlar om två skilda saker. I grunden handlar det om att skapa ett hälsosamt samhällsklimat, säger Karin Creutz.

– Jag tror också att det behövs tydligare gränser. Genom att i större grad utreda när hatprat är hets mot folkgrupp skulle man driva en symbolisk politik. Jag hoppas också att det

kristalliseras ett motstånd bland den breda allmänheten. Det är inte bara forskare som måste säga ifrån, också civila samhället och medier. I år har vi sett tusentals människor som demonstrerar på medborgartorget och säger att det räcker, säger Cristian Norocel.

Handlar om mänskliga rättigheter

Päivi Mattila, generalsekreterare för Förbundet för mänskliga rättigheter håller med om att gränsen mellan yttrandefrihet, hatprat och hot mot folkgrupp inte prövas tillräckligt i de rättsliga instanserna. Förbundet följer noga med de rapporter om hatbrott och rasism som Polishögskolan årligen ger ut men anser att rapporterna inte ger en tillräckligt bred bild av problematiken. Förbundet arbetar bland annat med att samla information om rasism och hatbrott. Förbundet utbildar också poliser.

– Hatmotivet syns inte tillräckligt i polisens, åklagarnas och rättsinstansernas arbete. Polisen borde fokusera på hatbrottsproblematiken redan i utbildningen. Unga poliser får utbildning i frågorna men för äldre poliser är fortbildningen frivillig.

Päivi Mattila anser att poliser behöver mer kunskap i mänskliga rättigheter.

– Hatbrott borde ses i ett bredare perspektiv, som en del av diskriminering och som en fråga om mänskliga rättigheter.

Den finländska lagstiftningen definierar inte hatbrott eller rasistiska brott. Däremot kan ett straff skärpas om motivet varit ett rasistiskt brott eller en annan typ av hatbrott. Enligt lagen betraktas ett brott som rasistiskt när gärningen riktas mot en grupp av personer eller en medlem av en sådan grupp, som definieras på grund av hudfärg, härstamning eller nationellt eller etniskt ursprung. Ett straff kan även skärpas om motivet till brottet är övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning. Brottsens rasistiska eller andra liknande motiv är straffskärpande oavsett vem eller vad brottet riktar sig mot. Det väsentliga är att det finns ett rasistiskt eller annat hatmotiv bakom brottet.

Har debatten i Finland gått över gränsen?

– Visst har många gått över gränsen och många gör det varje dag. Polisen säger att de

inte har resurser att granska alla fall där hatbrott kan förekomma, speciellt på webben, men då borde polisledningen agera, säger Päivi Mattila.

Förbundet för mänskliga rättigheter anmäler årligen fall där de misstänker att ett hatbrott begåtts. När Päivi Mattila gjorde en anmälan senast reflekterade hon över hur svårt det var att göra en brottsanmälan i praktiken.

– För den som inte har tillgång till internet eller som inte kan svenska, finska eller engelska är det otroligt svårt att göra en anmälan. Jag gjorde anmälan på webben och upplevde att det var komplicerat och jag är ändå rätt insatt i de här frågorna. Det borde bli lättare att göra en anmälan och polisen borde oftare utreda när webbinlägg är hets mot folkgrupp, säger Päivi Mattila som anser att hatprat bör definieras tydligare i lagen.

Färre anonyma kommentarer

Hufvudstadsbladet, som är medarrangör till Uni:Nu-debattkvällen, ser att medierna har en viktig roll i diskussionen om rasism. En fråga som debatterats livligt under de senaste åren är möjligheten att anonymt kommentera artiklar på webben. Ska den begränsas? På vilket sätt? Hur påverkas yttrandefriheten när man begränsar kommentarsmöjligheterna?

Tidningen har valt att tillåta kommentarer, men de modereras i efterhand av ett utomstående företag. Inom det närmaste året lanserar tidningen en ny webbplats och i samband med att webbplatsen får nya funktioner ändras också kommentarsmöjligheterna. På den nya webbplatsen kan man antagligen inte kommentera allt innehåll.

– Tanken är att de ämnen som är öppna för kommentarer ska ha en tydligare journalistisk närvaro. En sådan närvaro har vi inte i dag för att vi helt enkelt inte hinner. Vi vill ändå ha en debatt och vi tror på yttrandefrihet..., säger Lena Skogberg, editionschef på Hufvudstadsbladet..

Hur ser du på att en stor del av tidningens innehåll om till exempel mänskliga rättigheter inte når dem man vill nå?

– Visst, det är ett dilemma och ett bekant demokratiskt och samhälleligt problem.

Många vill få sin egen världsbild bekräftad genom de medier hon eller han följer och dem vi vill nå läser antagligen inte det vi skriver. Jag är ändå en evig optimist och tror på medi-

ernas roll, på bildning och på information. Vi måste ha en förståelse även för andra synsätt och våga ta tag i svåra frågor, säger Lena Skogberg.

Finland som politiskt system

Finland är en republik med parlamentariskt demokrati och enkammarriksdag. Den verkställande makten delas mellan landets president och regering, den lagstiftande makten ligger hos Finlands riksdag och den dömande makten hos oberoende domstolar. I grundlagsreformen år 2000 stärktes de parlamentariska dragen i det politiska systemet då Finland övergick till en presidentcenterad till en riksdagscenterad regeringsbildning: valet av statsminister och bildandet av regeringen övergick till riksdagen. Den nya grundlagen skapade en buffert som hindrade presidenten från att dominera som under Urho Kekkonens tid på 1960- och 1970-talen.

Riksdagsledamöterna väljs vart fjärde år och valsystemet utgår från enskilda kandidater som bedriver egna personvalskampanjer. Det är alltså väljarna och inte partierna som avgör vilka personer folket och landet ska företrädas av. Väl inne i riksdagen försöker partierna ändå hålla hård disciplin.

Det finns inga höger-vänster-block i finländsk politik utan makten utgår från koalitionsregeringar. Med stabil majoritetsparlamentarism utgående från två av de tre stora partierna Finlands socialdemokratiska parti, Centern i Finland och Samlingspartiet (moderater) – nu även Sannfinländarna – samt några av de mindre kan regeringen effektivt styra lagstiftningsarbetet.

I riksdagsvalet i april 2015 blev Centern klart största parti och bildade en helt borgerlig regering mellan Centern, Samlingspartiet och Sannfinländarna. Presidenten väljs vart sjätte år. I presidentvalet 2012 blev Sauli Niinistö från Samlingspartiet vald till landets första borgerliga president på över 50 år.

Noter

1. Hirvonen, 2013, Keskinen, 2012.
2. Jungar & Jupskås, 2014; Loch & Norocel 2015.

Källor

Justitieministeriet: Nya bestämmelser om rasistiska brott och hatbrott träder i kraft vid ingången av juni, <http://www.oikeusministerio.fi/sv/index/aktuellt/tiedotteet/2011/05/rasismi-javiharikoksiakoskevat.html>. Publicerad 12.5.2011 (läst 30.9.2015).

Hirvonen, Katrina (2013) Sweden: when hate becomes the norm. *Race & Class*, 55(1), pp. 78-86.

Jungar, Ann-Cathrine & Jupskås, Anders Ravik (2014) Populist Radical Right Parties in the Nordic Region: A New and Distinct Party Family? *Scandinavian Political Studies*, 37(3), pp. 215-238.

Keskinen, Suvi (2012) Limits to speech? The racialised politics of gendered violence in Denmark and Finland. *Journal of Intercultural Studies*, 33(3), pp. 261-274.

Nieminen, Tommi (2013) Uhkaukset pelottavat rasismen tutkijoita, *Helsingin Sanomat* 10.3.2013,

<http://www.hs.fi/sunnuntai/a1305654544698>. (Läst 30.9.2015)

Talvio, Anna-Maria (2014) Toimittajan itsesensuuri. *Seurausten pelko – suomalaisen sananvapauden uhka*. Magistersuppsats, Statsvetenskapliga fakulteten, Helsingfors universitet, 2014. Webbpublikation: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/137623/Talvio_Viestinta.pdf?sequence=1. (Läst 1.10.2015)

Tihveräinen, Tero (2015) Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2013, statistik över hatbrott, http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86674/Katsauksia7_web.pdf?sequence=1 (läst 30.9.2015).

Uni:Nu Diskussion, 22.9.2015. Livestream från debatten på <http://blogs.helsinki.fi/uni-nu/>.

Intervjuer

Lena Skogberg, editionschef, *Hufvudstadsbladet*
Jan Sundberg, professor i statsvetenskap vid Helsingfors universitet
Päivi Mattila, Förbundet för mänskliga rättigheterna
Anna-Maria Talvio, journalist, Yle